

PRZEMIANY WŁASNOŚCIOWE I MERYTORYCZNE PRZEMYSŁU W BYDGOSZCZY

Przekształcenia własnościowe w Polsce po 1989 roku

U progu lat 90. XX w. jedną z najważniejszych cech gospodarki polskiej było silne upaństwowienie (etatyżacja), które stało się źródłem nieefektywnego wykorzystania zarówno kapitału ludzkiego, jak i potencjału ekonomicznego kraju. Podczas gdy w gospodarce rynkowej olbrzymią rolę odgrywały małe i średnie firmy, w Polsce dominowały duże przedsiębiorstwa państwowe, zatrudniające powyżej 1000 pracowników¹. Etatyżacja stała się również źródłem narastającego niezadowolenia społeczeństwa polskiego, które kilka razy dało temu wyraz, występując przeciwko ówczesnej władzy. Proces stopniowego rozmontowywania systemu nakazowo-rozdziałowego spowodował utratę kontroli państwa nad gospodarką i konieczność wprowadzenia w życie kompleksowej transformacji ustrojowej. Program reform w obszarze transformacji gospodarczej w Polsce został sformułowany przez grupę skupioną wokół wicepremiera Leszka Balcerowicza i obejmował sześć merytorycznych części: stabilizację gospodarki, zmiany systemowe, politykę gospodarczą, wsparcie zagraniczne, społeczno-polityczne warunki powodzenia programu oraz dopływ kapitału zagranicznego. Proces transformacji w obszarze gospodarki – jako jeden z głównych celów programu – składał się z trzech równoległych etapów:

- 1) pierwszy dotyczył przekształceń w politycznej i prawnej infrastrukturze oraz doprowadził w efekcie do stworzenia niezależnych instytucji politycznych i prawnych, przywracających prywatną własność środków produkcji;
- 2) drugi etap obejmował reformy systemów: bankowego, finansowego, podatkowego, przywrócenie wymienialności złotego, odbudowę rynku kapitałowego i innych instytucji finansowych;
- 3) trzeci etap związany był z reprivatyzacją przedsiębiorstw państwowych².

Jednym z zasadniczych elementów przemian ustrojowych po 1989 r. stała się prywatyzacja majątku państwowego, rozumiana jako przekazywanie tego

¹ J. Kaliński, *Prywatyzacja*, [w:] *Transformacja systemowa w Polsce*, [red.] K. Żukrowska, Warszawa 2010, s. 326.

² K. Żukrowska, *Transformacja w sferze gospodarczej*, [w:] *Transformacja systemowa...*, s. 776.

majątku podmiotom prywatnym (w ujęciu węższym), a także zwiększanie sektora prywatnego w gospodarce narodowej poprzez prywatyzację majątku państwowego i tworzenie nowych przedsiębiorstw (w ujęciu szerszym)³.

Termin „prywatyzacja” oznacza proces zwiększania udziału sektora prywatnego w gospodarce⁴. W znaczeniu makroekonomicznym prywatyzacja oznacza działania zmierzające do zmiany struktury własnościowej na korzyść własności prywatnej oraz ograniczenia stopnia ingerencji państwa w gospodarkę⁵. W znaczeniu mikroekonomicznym termin ten oznacza sprzedaż lub odstąpienie co najmniej większej części przedsiębiorstwa państwowego jednemu bądź większej liczbie prywatnych właścicieli⁶.

Przekształcenia własnościowe w Polsce przebiegały w dwóch etapach. Pierwszy z nich został nazwany prywatyzacją żywiolową lat 1988-1990. Nadano mu też nazwę prywatyzacji nomenklaturowej, ponieważ korzystali z niej przede wszystkim ludzie należący do nomenklatury partyjnej związanej z gospodarką. Wprowadzenie w 1988 r. przez rząd PRL kodeksu handlowego z 1934 r. otworzyło drogę do zawłaszczenia własności państwowej przez znajdujące się u władzy gospodarczej grupy dyrektorów i polityków. Drugi etap, który był już świadomym i systematycznym procesem prywatyzacji, rozpoczął się wraz z wprowadzeniem ustaw prywatyzacyjnych i utworzeniem Ministerstwa Przekształceń Własnościowych, wdrażającego politykę prywatyzacyjną rządu⁷.

W lipcu 1990 r. weszła w życie ustawa o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, która obowiązywała do 1996 r. Określała ona metody prywatyzacji: kapitałową poprzez proces transformacji i likwidacyjną. Ta pierwsza pomyślana została jako podstawowa ścieżka prywatyzacji i miała obejmować przedsiębiorstwa zarówno duże, jak i małe; ta druga – przedsiębiorstwa małe i wymagające istotnych zmian organizacyjnych⁸. W ramach metody kapitało-

³ P. Kozarzewski, *Prywatyzacja w krajach postkomunistycznych*, Warszawa 2006, s. 51; *Zmiany w polskich przedsiębiorstwach. Własność, restrukturyzacja, efektywność*, [red.] B. Błaszczuk, P. Kozarzewski, „Raporty CASE”, nr 70/2007, Warszawa 2007, s. 19.

⁴ A.Z. Kamiński, *Patologia procesu prywatyzacji*, [w:] *Manowce polskiej prywatyzacji*, [red.] M. Jarosz, Warszawa 2001, s. 28.

⁵ A. Prusek, *Prywatyzacja polskiej gospodarki. Cele, prognozy i ocena jej rezultatów*, Kraków 2005, s. 7.

⁶ Zgodnie z art. 1 pkt 2 ustawy z 30.08.1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (DzU nr 118 z późn. zm.), prywatyzacja polegała na: po pierwsze, zbywaniu należących do Skarbu Państwa akcji lub udziałów spółek powstałych w wyniku komercjalizacji; po drugie, na obejmowaniu akcji o podwyższonym kapitale zakładowym jednoosobowych spółek Skarbu Państwa powstałych w wyniku komercjalizacji przez podmioty inne niż Skarb Państwa lub inne niż państwowe osoby prawne; po trzecie wreszcie, na rozporządzaniu wszystkimi składnikami materialnymi i niematerialnymi majątku przedsiębiorstwa państwowego lub spółki powstałej w wyniku komercjalizacji przez sprzedaż przedsiębiorstwa, wniesienie przedsiębiorstwa do spółki, oddanie przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania.

⁷ A.Z. Kamiński, op. cit., s. 38.

⁸ Z. Olesiński, *Proces prywatyzacji w Polsce*, Warszawa 2000, s. 48-52.

wej ustawa o prywatyzacji przewidywała trzy tryby udostępnienia akcji Skarbu Państwa: w drodze przetargu, na podstawie oferty ogłoszonej publicznie oraz w wyniku rokowań podjętych na podstawie publicznego zaproszenia. Przewidziano także odstąpienie od trybu ustawowego za zgodą Rady Ministrów. Do oferty publicznej przeznaczono duże przedsiębiorstwa, których prywatyzacja nie wymagała długich przygotowań prawnych⁹. Spółki miały przedstawić Komisji Papierów Wartościowych odpowiednie dokumenty, w tym prospekt emisyjny.

Wiele dużych przedsiębiorstw prywatyzowano inną metodą – przez sprzedaż akcji w drodze przetargu lub rokowań podjętych na podstawie publicznego zaproszenia. Średnie przedsiębiorstwa nadawały się do prywatyzacji na zasadzie przetargu lub rokowań.

Prywatyzacja przedsiębiorstwa państwowego poprzez likwidację polegała na: po pierwsze, sprzedaży całego przedsiębiorstwa lub części jego mienia; po drugie, wniesieniu przedsiębiorstwa lub części jego mienia do spółki; po trzecie, oddaniu do odpłatnego korzystania przedsiębiorstwa lub części mienia spółce z udziałem pracowników likwidowanego przedsiębiorstwa. Małe przedsiębiorstwa miały być prywatyzowane w trybie uproszczonym za pomocą przetargu lub rokowań. Pewnym szczególnym wariantem likwidacji była tzw. szybka sprzedaż, która polegała na sprzedaży całego przedsiębiorstwa inwestorowi bez likwidacji. Rozwiązaniem, które nosiło znamiona ścieżki prywatyzacji, było bankowe postępowanie ugodowe, stosowane wobec przedsiębiorstw, które z różnych powodów miały trudności finansowe. Uгода stwarzała możliwości zmiany warunków spłaty zobowiązań, restrukturyzacji i unowocześnienia produkcji, a w okresie późniejszym spłaty długów¹⁰.

Odrębną ścieżkę prywatyzacji stworzyła realizacja Powszechnego Programu Prywatyzacji (PPP)¹¹. Prywatyzacja powszechna była metodą, która zakładała tzw. uwłaszczenie społeczne, czyli nieodpłatne lub za opłatą manipulacyjną przekazanie części majątku państwowego wszystkim obywatelom danego kraju lub większości obywateli¹². PPP zakładał powiązanie świadectwa udziałowego, które otrzymywał każdy dorosły obywatel, z wybraną grupą przedsiębiorstw. Początkowo planowano, że będzie ich 600. Do programu włączono ostatecznie 512 spółek w czterech transzach (reprezentowały one 117 branż w 13 gałęziach przemysłowych). Obywatel otrzymu-

⁹ *Vademecum prywatyzacji II*, Warszawa 1992, s. 63-68.

¹⁰ Z. Olesiński, op. cit., s. 53.

¹¹ Ustawa z 16.04.1993 r. o narodowych funduszach inwestycyjnych i ich prywatyzacji – DzU z 1993 r. nr 44, poz. 202.

¹² M. Jarosz, P. Kozarzewski, *Sukcesy i klęski prywatyzacji w krajach postkomunistycznych*, Warszawa 2002, s. 22.

jący świadectwo udziałowe uzyskiwał prawo do posiadania po jednej akcji każdego z 20 planowanych Narodowych Funduszy Inwestycyjnych (NFI), czyli spółek akcyjnych – ostatecznie powstało 15 NFI¹³. Po zamianie świadectwa na akcje każdy ich posiadacz mógł je sprzedawać i kupować na giełdzie. Z kolei akcje każdego przedsiębiorstwa zostały podzielone w ten sposób, że 10% dostawali pracownicy, 30% zatrzymywał Skarb Państwa, 60% otrzymały do podziału NFI. Do PPP przystąpili prawie wszyscy dorośli obywatele. Zdecydowana większość wykupiła świadectwa udziałowe, by je sprzedać na wolnym rynku¹⁴.

Cechą pozytywną PPP był jego korzystny wpływ na rozwój rynku kapitałowego i jego kapitalizację, zwłaszcza w pierwszym okresie funkcjonowania programu. W aspekcie ekonomicznym jednak negatywnych cech było więcej niż pozytywnych. Program nie zapewnił przedsiębiorstwom państwowym możliwości restrukturyzacji i podniesienia ich konkurencyjności, a w konsekwencji również wzrostu efektywności gospodarowania. W wyniku realizacji PPP uwłaszczone zostały głównie zagraniczne banki i towarzystwa ubezpieczeniowe, czego nie doczekali się polscy obywatele. Stąd też PPP nie tylko nie zapewnił poparcia społeczeństwa dla prywatyzacji, ale w istotny sposób zwiększył dezaprobatę w stosunku do polskiego modelu prywatyzacji¹⁵.

Znaczenie Bydgoszczy jako ośrodka przemysłowego w latach 1945-1989

Wkrótce po zakończeniu II wojny światowej, od początku 1946 r., w Bydgoszczy rozpoczął się proces upaństwowiania dużych przedsiębiorstw. Pozostałe – małe i średnie prywatne przedsiębiorstwa przemysłowe – podlegały Izbie Przemysłowo-Handlowej w Gdyni, a od 1947 r. Izbie w Bydgoszczy. Na początku września 1948 r. przedstawiciele Prezydium Pomorskiej Wojewódzkiej Rady Narodowej przedstawili Ministerstwu Przemysłu i Handlu dokument pt. *Propozycje lokalnego ośrodka w Bydgoszczy do centralnego planu sześcioletniego na lata 1950-1955*. Bydgoscy przedstawiciele proponowali rozbudowę w regionie kujawsko-pomorskim głównie przemysłu lekkiego i postulowali, aby:

¹³ P. Konarzewski, *Corporate Governance and Secondary Privatization in Poland: Legal Framework and Changes in Ownership Structure*, Warsaw 2003, s. 6-7.

¹⁴ Od rozpoczęcia procesu prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych do 30.09.1996 r., czyli w ostatnim dniu funkcjonowania Ministerstwa Przekształceń Własnościowych, objętych zostało ogółem 3875 przedsiębiorstw, a do rejestru REGON wpisane były 3993 przedsiębiorstwa państwowe – Z. Olesiński, op. cit., s. 59.

¹⁵ A. Prusak, op. cit., s. 67.

„aktywizacja terenu poszła w kierunku odbudowy drobnych, o zasięgu lokalnym, obiektów przemysłowych, uruchomienia nowych tego rodzaju gałęzi produkcji, między innymi suszarni i przetwórni grzybów, fabryk cykorii oraz przemysłu wikliniarskiego, mniejszych wytwórni zabawek, dalszego rozwinięcia przemysłu drzewnego, stworzenia nowej gałęzi produkcji – przemysłu włókienniczego opartego o len hodowany w województwie oraz o importowaną bawełnę, uruchomienie różnego rodzaju średniego przemysłu metalowego: maszyn i narzędzi rolniczych, przemysłu optyczno-precyzyjnego, maszyn do szycia, narzędzi chirurgicznych, fabryk rowerów”¹⁶.

Niestety, zasadnicza fala industrializacji lat planu sześcioletniego ominęła województwo bydgoskie, ponieważ Bydgoszcz uznana została za stary ośrodek przemysłowy. Oznaczało to mniejsze środki na rozwój przemysłu, a te przekazane zostały skierowane na podniesienie poziomu produkcji przedsiębiorstw już istniejących. Mimo to w latach 1950-1955 uruchomiono w regionie aż 180 nowych, małych przedsiębiorstw przemysłowych i rozbudowano 160 zakładów, m.in.: ekstraktów garbarskich, lodówek (Bydgoska Fabryka Urządzeń Chłodniczych Byfuch), barwników i materiałów wybuchowych w Zakładach Chemicznych „Zachem”¹⁷.

Jako że Wojewódzka Komisja Planowania Gospodarczego w Bydgoszczy uznała wyniki planu sześcioletniego za niewystarczające: „(...) przyrost materiału produkcyjnego był mniejszy niż przeciętny w skali całego kraju (...)”, władze wystąpiły do Warszawy z prośbą o doinwestowanie regionu i zmianę strategii gospodarczej. Władze centralne w Warszawie pozytywnie rozpatrzyły postulaty województwa i w nowym planie gospodarczym na lata 1956-1960 przekazano władzom bydgoskim więcej środków inwestycyjnych. Namacalnym efektem realizacji tego planu była budowa 16 nowych przedsiębiorstw państwowych, głównie w miejscowościach regionu: Koronowie (elektrownia wodna na Brdzie, odlewnia żeliwa), Chojnicach (Zakład Produkcji Listew i Ram), Czersku (zakłady metalowe) itp. Kolejny plan pięcioletni 1961-1965 nie został w województwie zrealizowany, gdyż dwie poważne inwestycje zostały uznane za „oczekujące”, a kolejne dwie skreślone. W tym czasie ani w Bydgoszczy, ani w okolicy nie wybudowano żadnego zakładu produkcyjnego. Ale już w następnej pięcioletce 1966-1970 województwo bydgoskie było drugim co do wielkości w Polsce placem budowy. Z tego okresu pochodzi Bydgoska Fabryka Domów (oraz Zakłady Azotowe we Włocławku). Z kolei lata 70. przyniosły rozbudowę Zakładów Teleelektronicznych Telekom-Telfa¹⁸.

¹⁶ Cytat za: S. Kamosiński, *Mikroekonomiczny obraz przemysłu Polski Ludowej w latach 1950-1980*, Poznań 2007, s. 21-22.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem, s. 24-26.

W latach 70. wykształciły się w województwie trzy okręgi przemysłowe rozciągające się wzdłuż linii rzeki Wisły: Bydgosko-Toruński Okręg Przemysłowy, Inowrocławski (Kujawski) Okręg Przemysłowy i Włocławski Okręg Przemysłowy. Najsilniejszym z nich był obszar bydgosko-toruński, który zatrudniał ponad 54% ogółu zatrudnionych w przemyśle województwa i wytwarzał prawie 51% ogólnej wartości produkcji globalnej regionu. W okręgu tym rozbudowane zostały wszystkie gałęzie produkcji z dominującą pozycją przemysłu elektromaszynowego, chemicznego i lekkiego. W Bydgoszczy do głównych zakładów zaliczono: Zakłady Naprawy Taboru Kolejowego, Zakłady Rowerowe „Romet”, Zakłady Urządzeń Okrętowych „Famor”, Zakłady Radiowe „Eltra”, Fabryka Maszyn i Urządzeń Przemysłu Spożywczego „Spomasz”, Fabryka Kabli „Kabel”, Fabryka Obrabiarek do Drewna, Zakłady Chemiczne „Zachem”, Zakłady Chemii Gospodarczej „Pollena”, Zakłady Fototechniczne „Foton”, Pomorskie Zakłady Przemysłu Skórzanego „Kobra”, Zakłady Odzieżowe „Modus”, Zakłady Przemysłu Cukierniczego „Jutrzenka”¹⁹.

Jeśli chodzi o przemiany w strukturze gałęziowej przemysłu, to w okresie od zakończenia II wojny światowej do 1989 r. przebiegały one w sposób ewolucyjny i dotyczyły głównie wzmocnienia dwóch gałęzi: elektromaszynowej i chemicznej. Rozbudowa przemysłu elektromaszynowego przyczyniła się do specjalizacji regionu – Bydgoszcz stała się krajowym producentem motorów i rowerów. Drugim produktem, który miał znaczący udział w globalnej produkcji krajowej, były radioodbiorniki tranzystorowe, a w następnej kolejności lody chłodnicze i maszyny dla przemysłu spożywczego. W przypadku gałęzi spożywczych Bydgoszcz umacniała swą pozycję w produkcji tłuszczów i olejów roślinnych²⁰.

Podsumowując, Bydgoszcz rozwijała się dość dynamicznie w okresie po II wojnie światowej do 1989 r., pomimo że można wskazać na kilka faktów, które przeczą obiegowej opinii, że była „pupilką” władzy komunistycznej. Liczba ludności zwiększyła się proporcjonalnie do miast sąsiednich, nie zbudowano większej liczby mieszkań z wielkiej płyty, do bydgoskich uczelni nie skierowano ani jednego naukowca z przenoszonych z Kresów Wschodnich renomowanych uczelni. Nie odrestaurowano ani jednego zabytku, ponieważ nadano miastu rangę miasta przemysłowego. Zaniedbano rozwój kultury i nauki z powodu lansowania Torunia jako miasta kultury i nauki. Uczelnie bydgoskie rozwijały się praktycznie od zera²¹. Nie zlokalizowano w mieście żadnego wielkiego przedsiębiorstwa powstałego od podstaw – a wysoką pozycję prze-

¹⁹ Ibidem, s. 28-29.

²⁰ Ibidem, s. 34-40.

²¹ http://wirtualnabydgoszcz.pl/dorobek_bydgoszczy_po_1989r.html (28.01.2010 r.).

mysłową miasto utrzymało dzięki tradycjom przemysłowym oraz rozbudowie licznych przedwojennych fabryk. Do kategorii przemysłów, których rozwój datuje się od I wojny światowej, należy w Bydgoszczy przemysł elektrotechniczny, reprezentowany między innymi przez Kabel Polski SA (pierwsza w Polsce fabryka przewodów i kabli) oraz przez Fabrykę Artykułów Elektrotechnicznych inż. Stefana Ciszewskiego. Przemysł garbarski posiadał w Bydgoszczy takie zakłady, jak: Garbarnia L. Buchholz SA, Garbarnia Pomorska Sp. z o.o., fabryka obuwia Weynerowskiego „Leo”²².

Przekształcenia przemysłu bydgoskiego po 1989 roku

Bydgoszcz, a właściwie region bydgoski, jest obszarem o dużej atrakcyjności inwestycyjnej²³. Atrakcyjność inwestycyjna jest rozumiana jako zdolność danego kraju czy regionu do przyciągania inwestorów, czyli do skutecznego skłaniania ich do wyboru danej lokalizacji jako miejsca realizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Badania nad atrakcyjnością inwestycyjną województw i podregionów Polski prowadzi Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową (IBnGR). Na atrakcyjność składa się wartość kilkudziesięciu wskaźników pogrupowanych w dziewięciu obszarach: dostępność transportowa, zasoby i koszty pracy, rynek zbytu (chłonność rynku), infrastruktura gospodarcza, infrastruktura społeczna, poziom rozwoju gospodarczego, stan środowiska, poziom powszechnego bezpieczeństwa oraz aktywność województw wobec inwestorów²⁴. W rankingach IBnGR z lat 2007-2008 województwo kujawsko-pomorskie zajmowało 11. miejsce w zestawieniu województw Polski sklasyfikowanych pod względem atrakcyjności inwestycyjnej. Na tak niskiej ocenie zaważyły przede wszystkim słabe wyniki w zakresie: chłonności rynku zbytu (14. miejsce), aktywności wobec inwestorów (13) oraz stanu infrastruktury gospodarczej (12. lokata). Najlepiej oceniono region w obszarach: zasobów i kosztów pracy (6), infrastruktury społecznej (8) oraz poziomu bezpieczeństwa powszechnego (9)²⁵. W raporcie IBnGR pt. *Atrakcyjność inwestycyjna regionów Polski 2008* podregion bydgosko-toruński scharakteryzowany został jako obszar o najwyższej atrakcyjności inwestycyjnej, silnie zindustrializowany, z dobrą dostępnością transportową, wyróżniający się długimi tradycjami przemysłowymi.

²² *Województwo kujawsko-pomorskie. Od rzemiosła do przemysłu*, Bydgoszcz 2007, s. 118.

²³ „Bydgoszcz Business Report”, nr 1, marzec/kwiecień 2009, s. 8.

²⁴ T. Kalinowski, *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2008*, Gdańsk 2007, s. 13-43.

²⁵ *Ibidem*, s. 53-67.

Liderem atrakcyjności inwestycyjnej w podregionie są oczywiście duże miasta, czyli Bydgoszcz i Toruń. W największych miastach znajdują się chłonne rynki zbytu, dobra dostępność transportowa, duże zasoby wysoko wykwalifikowanych pracowników i dobrze rozwinięta infrastruktura gospodarcza. W Bydgoszczy i Toruniu skoncentrowana jest przeważająca część infrastruktury badawczo-rozwojowej, oba miasta oferują dobre warunki życia i tworzą atmosferę sprzyjającą kreatywności oraz specjalne strefy ekonomiczne²⁶. Z kolei raport *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2009* uznał obszar bydgosko-toruński za jeden z najatrakcyjniejszych obszarów kraju. Został on najwyżej oceniony w kategoriach atrakcyjności inwestycyjnej dla działalności przemysłowej, usługowej i zaawansowanej technologicznie. Wpływ na taką ocenę miały: dogodne koszty pracy, poziom rozwoju infrastruktury gospodarczej i dostępność transportowa²⁷.

W latach 1990-2005 kilkanaście dużych bydgoskich przedsiębiorstw zostało w wyniku fuzji wchłoniętych przez duże koncerny²⁸. Bydgoska „Pollena” została przejęta przez koncern Unilever SA specjalizujący się w produkcji środków drogerijnych i kosmetyków. Zakład produkujący środki do prania został w 1999 r. przeniesiony do Rumunii. Zakłady Telekomunikacyjne „Telkom-Telfa” zostały wchłonięte przez Lucent Technologies Bell Laboratories i stały się środkowoeuropejską siedzibą koncernu. Fabryka Opakowań Blaszanych została na początku lat 90. przejęta przez Can Pack SA z siedzibą w Krakowie. Koncern ten jest obecnie największym producentem opakowań metalowych do pakowania żywności i wyrobów chemicznych w Polsce – posiada fabryki na Ukrainie, w Rumunii, Rosji i Emiratach Arabskich. Bydgoska Fabryka Kabli od końca lat 90. stała się własnością grupy Elektrim, a od 2001 r. zakładem Telefonika-Kable SA. Spółdzielnia Mleczarska Osowa Góra została przejęta przez Mlekpól Grajewo, koncern przetwarzający około 20% rynku mlecznego w Polsce. Bydgoska „Jutrzenka” przejęła poznańską „Goplanę” i dzięki temu stała się drugim pod względem wielkości producentem słodyczy w Polsce (po Cadbury-Wedel), osiągając około 10% udziału w rynku. Państwowy Zakład Farmaceutyczny „Cefarm” został przekształcony w 1998 r. w Przedsiębiorstwo Farmaceutyczne Cefarm SA, a rok później połączył się z Polską Grupą Farmaceutyczną i zmienił nazwę na PGF-Bydgoszcz SA. Eltra SA połączyła się ze spółką Elda Szczecinek Elektrotechnika SA. Właścicielem Eltra-Elda SA jest skandynawska grupa elektrotechniczna Lexel A/S. Spółka El Net SA, oferująca usługi telekomunikacyjne, została połączona ze spółką Netia SA. Browary Bydgoskie „Kujawiak” stały się częścią austriackiego koncernu Brau

²⁶ „Bydgoszcz Business Report”, s. 9.

²⁷ Ibidem, s. 15.

²⁸ http://wirtualnabydgoszcz.pl/miasto_o_najsilniejszej_gospodarce_w_regionie.html (28.01.2010 r.)

Union, a od 2004 r. należą do Grupy Żywiec. Centrala Rybna została przejęta przez niemiecką firmę Frosta. Cegielnie Bydgoskie połączyły się z Cegielniami Olsztyńskimi, tworząc jedną spółkę. Niemiecka spółka MVV Energie przejęła większościowe udziały w Komunalnym Przedsiębiorstwie Energetyki Ciepłej SA. Bydgoski Zakład Energetyczny został połączony z innymi zakładami makroregionu środkowozachodniego (Poznań, Gorzów, Zielona Góra) – i powstała Grupa Energetyczna Enea. Przedsiębiorstwo Budowlano-Usługowe „Budopol” SA zostało przyłączone do Grupy Kapitałowej Instalexport SA. W 2001 r. bydgoska firma budowlana Budomont Pomorze Sp. z o.o. weszła w skład grupy kapitałowej Budimex Poznań. Agroma Bydgoszcz została przejęta przez duński koncern Grene. W 2004 r. nastąpiło połączenie bydgoskiego Polbetu SA z gdańskim przedsiębiorstwem produkcyjnym B-Complex SA. W 1998 r. nastąpiła głęboka restrukturyzacja Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego – wydzielono z nich kilka samodzielnych spółek. Powstał holding Pojazdy Szynowe PESA SA. W 2001 r. PESA jako pierwsza w kraju wyprodukowała autobus szynowy do przewozów regionalnych i aglomeracyjnych. Zakłady Chemiczne „Zachem” zostały podzielone na spółki, które tworzą holding Grupy Zachem²⁹.

Niestety, kilka znanych w całym kraju bydgoskich przedsiębiorstw upadło. Czynnikiem niepowodzenia dopatruje się głównie w nieprawidłowo przeprowadzanej prywatyzacji. Były to: Zakłady Rowerowe „Romet”, Zakłady Przemysłu Obuwniczego „Kobra” oraz Zakłady Przemysłu Owocowo-Warzywnego w Bydgoszczy-Fordonie.

Z kolei modelowym przykładem przekształceń własnościowych zakończonych sukcesem stała się Bydgoska Fabryka Mebli. Proces prywatyzacji rozpoczął się 21 lutego 1991 r., kiedy to przedsiębiorstwo państwowe Bydgoskie Fabryki Mebli zostało przekształcone w jednoosobową spółkę państwa o nazwie Bydgoskie Fabryki Mebli SA³⁰. Kapitał spółki (37 mld zł) został podzielony na 200 tys. akcji. Był to wstęp do przygotowania spółki w dalszych latach do ścieżki prywatyzacji. W tym samym czasie dyrekcja firmy rozpoczęła akcję informacyjną wśród pracowników na temat nowej rzeczywistości gospodarczej i potrzebie prywatnego inwestora. Prywatyzacja dawała też możliwość ucieczki przed podatkiem od ponadnormatywnych wynagrodzeń, tzw. popiwku, wynoszącego 500% od każdego wzrostu wynagrodzeń pracowników ponad określoną normę. Pierwotny plan prywatyzacji zakładał, że akcje firmy, której jedynym właścicielem był Skarb Państwa, zostaną w 50% sprzedane przez giełdę, 30% kupi główny kontrahent Schieder Trading – GmbH Co. KG, a resztę, 20%, otrzymają pracownicy. Plan ten uległ modyfikacji, ponieważ Ministerstwo

²⁹ Ibidem.

³⁰ 125 lat. *Bydgoskie meble*, Bydgoszcz 2009, s. 74.

Finansów zdecydowało o bezpośredniej sprzedaży firmy jej największemu partnerowi zagranicznemu – firmie Schieder Trading – GmbH Co. KG. W następnej kolejności ważna była zgoda pracowników w formie uchwały na rozpoczęcie prywatyzacji w myśl ustawy z 1991 r. o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych³¹. Pracownicy wyrazili aprobatę po uprzednich negocjacjach zawartych w ośmiopunktowym porozumieniu, na mocy których przyszyły właściciel przedsiębiorstwa zobowiązał się do utrzymania do końca 1995 r. między innymi zatrudnienia na poziomie z lipca 1992 r., nierozwiązywanie umów z osobami „w wieku średnim i starszym, zapewnienie poziomu płac minimalnych, utrzymanie” funduszu socjalnego, mieszkaniowego i pozostałych świadczeń socjalnych na tym samym poziomie, przestrzeganie polskiego prawa pracy, ustawy o związkach zawodowych oraz ustawy o rozwiązywaniu sporów zbiorowych. Po spełnieniu tych warunków wstępnych 16 listopada 1992 r. Skarb Państwa sprzedał 30% akcji przedsiębiorstwa (60 tys. plus jedna) firmie Schieder Trading – GmbH Co. KG. W ręku Skarbu Państwa nadal znajdowało się 70% akcji. Ale miesiąc później nastąpiła emisja nowych akcji BFM SA serii B, która w całości została zakupiona przez firmę Schieder. W ręku Skarbu Państwa pozostało niecałe 50% akcji, ale zgodnie z zapisami kontraktu prywatyzacyjnego zmniejszył się udział własnościowy Skarbu Państwa. Część akcji (około 14%) sprzedano po preferencyjnej cenie zgodnie z obowiązującym prawem pracowniczym. W kolejnych latach następowały tzw. umorzenia akcji Skarbu Państwa, które opłacały BFM SA z wypracowanych przez siebie zysków. We wrześniu 2004 r. Skarb Państwa sprzedał pozostałe akcje (3,8%) – od tej chwili przestał być akcjonariuszem BFM SA³².

W ciągu ponad 15 lat funkcjonowania BFM SA z akcjonariuszami z Grupy Schieder trwał proces inwestowania w spółkę i jej modernizacja mająca na celu sprawniejsze zarządzanie potencjałem firmy. Utworzono osiem spółek sióstrzanych, z których do chwili obecnej funkcjonują cztery. Udało się również wybudować całkowicie nowe zakłady produkcyjne spółki. Od 2008 r. BFM SA należy do Spółki IMS Polska Spółka z o.o., należącej pośrednio do holdingu Berggruen Holdings (jest to prywatna spółka zajmująca się globalnymi inwestycjami i nieruchomościami, obecna na rynkach Ameryki, Europy i Azji)³³.

W Bydgoszczy działa wiele ogromnych koncernów. Poczta Polska PPUP z siedzibą w Warszawie posiada w Bydgoszczy ogólnopolskie centrum rozliczeniowe Bank Polski oraz ogólnopolską firmę obsługi informatycznej poczty Postdata SA. Swoją Zakład Energetyczny posiada Grupa Energetyczna Enea SA Poznań. Ruch SA Warszawa dysponuje w Bydgoszczy oddziałem regionalnym

³¹ Ibidem, s. 75.

³² Ibidem, s. 76.

³³ Ibidem, s. 78.

Kujawy. Unilever Polska SA pozostawił w Bydgoszczy dużą fabrykę detergentów i kosmetyków. Tele-Fonika Kable SA (Kraków) przejęła w Bydgoszczy dużą fabrykę kabli. W mieście działa oddział regionalny Telewizji Polskiej SA obejmujący całe województwo. Grupa Atlas (Łódź) posiada fabrykę zapraw klejowych oraz regionalne centrum sprzedaży i doradztwa. Grupa Can-Pack (Kraków) posiada nowoczesną wybudowaną od podstaw w 2001 r. fabrykę puszek blaszanych i konserw. Spółdzielnia Mleczarska Mlekpól Grajewo jest właścicielem, od 2004 r., Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej Osowa. Orbis SA Warszawa posiada hotele, grupa ITI Multikino, a PP Porty Lotnicze są jednym z głównych współwłaścicieli Portu Lotniczego. Grupa Pilkington (Sandomierz) utworzyła w mieście fabrykę fasad szklanych. Najbardziej znane w Polsce produkty z Bydgoszczy to przede wszystkim tworzywa sztuczne (10-20% produkcji krajowej), wyroby chemii gospodarczej (15-20%), beton komórkowy (20%), sprzęt i aparatura radiowa i telekomunikacyjna (5%), wyroby z gumy i tworzyw sztucznych (5%), przemysł spożywczy i napojów (około 5%)³⁴.

Według stanu na styczeń 2005 r. w Bydgoszczy znajdują się cztery rodzime spółki giełdowe (nie licząc koncernów mających fabryki w Bydgoszczy): Jutrzenka Bydgoszcz (produkująca słodczyce i wyroby cukiernicze), Projprzem Bydgoszcz (firma budowlana, wytwórnie konstrukcji stalowych), Telmax Bydgoszcz (oprogramowania dla firm i instytucji) oraz Drozapol Profil Bydgoszcz (handel hurtowy wyrobami stalowymi).

Jeśli chodzi o przekrój przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym, to według danych Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy w latach 1999-2009 w województwie powstały 443 przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego. Z grupy tej 385 stanowiło inwestycje nowe, od podstaw (*greenfield*), a 48 powstało w wyniku przekształceń (*brownfield*). Przekształcenia polegały na przejęciu, wydzieleniu, podziale całości bądź części istniejącego już przedsiębiorstwa. Napływający kapitał pochodził z krajów należących do OECD – ponad 99,0%, a ponad 86,0% – z krajów UE (100% = 1,7 mld zł). Zdecydowanie największy udział stanowił kapitał pochodzący z Niemiec i Holandii (odpowiednio 25% i około 38%) oraz Danii (5,5%). Wartość kapitału japońskiego wynosiła 3,3%, a amerykańskiego 2,4%. W 2007 r. liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego wyniosła 480, co stanowiło 14,2% ogółu spółek prawa handlowego w mieście. Z ogólnej liczby 1549 spółek prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego, zarejestrowanych w systemie REGON w województwie kujawsko-pomorskim, większość – 806 – zlokalizowana była w podregionie bydgoskim – na koniec czerwca 2007 r. stanowiły one 15,2% ogólnej ich liczby w podregionie. 382 z nich było podmiotami ze 100% udziałem kapitału

³⁴ http://wirtualnabydgoszcz.pl/miasto_o_najsilniejszej_gospodarce...

zagranicznego³⁵. W 2006 r. z 485 przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego aż 51% zlokalizowanych było w dwóch największych aglomeracjach. 138 przedsiębiorstw (28,4%) zarejestrowanych było w Bydgoszczy, a 110 (22,7%) w Toruniu. Wartość kapitału zagranicznego przedsiębiorstw tych dwóch miast wyniosła 586 102 tys. zł, czyli około 35% wartości kapitału zagranicznego ogółem w województwie, przy czym 25,7% przypadło na Bydgoszcz, a 9,3% na Toruń³⁶.

Podsumowując, Bydgoszcz jest ósmym pod względem wielkości w kraju i najsilniejszym w regionie kujawsko-pomorskim ośrodkiem gospodarczym. Struktura przemysłu jest zdywersyfikowana i obejmuje przemysł elektromaszynowy, elektroniczny i informatyczny, branżę chemiczną i spożywczą. Jeśli chodzi o usługi, to w Bydgoszczy zaznacza się wysoka aktywność sektora bankowego, instytucji ubezpieczeniowych, obsługi rynku nieruchomości, targów, obsługi hotelowej. Od 2001 r. Bydgoszcz co roku poddawana jest międzynarodowej weryfikacji ratingowej i otrzymuje stabilną ocenę BBB³⁷.

³⁵ M. Kola-Bezka, M. Kuzel, I. Sobczak, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim*, Bydgoszcz 2009, s. 85-86, 107, 111.

³⁶ Ibidem, s. 99-101.

³⁷ http://wirtualnabydgoszcz.pl/miasto_o_najsilniejszej_gospodarce...